

IV

Rajanvetoja ja suuntia
tulevaisuuteen

Philosophy alongside environmental social science

Finnish philosophers have actively discussed environmental issues since the 1970s but more systematic research started emerging, and the first doctoral theses were defended, in the 1990s. This text is divided into four parts. First, philosophy is presented as being part of the activities of the Society for Environmental Social Science, YHYS, since it was established in 1994. This is followed by a survey of the environment-oriented doctoral dissertations in philosophy, supplemented by some philosophical dissertations in other disciplines. The presentation rests on an institutional understanding of philosophy, not on substantive characteristics of what philosophy might and might not be. Thirdly, the text discusses what kind of environmental research has been and is being done in philosophy in Finland. The closing section addresses the role of philosophy within the scientific world and society at large.

MARKKU OKSANEN

Filosofiaa yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen rinnalla

JOHDANTO

1980-luku oli julkisuudessa näkyvien filosofien aikaa. Ympäristöherätyksestä 1960-luvulla oli kulunut hyvä tovi, ja syventynyt ja laventunut ympäristödebatti houkutteli filosofeja pohtimaan luontosuhdetta ja ympäristökriisiä. Akateemikko Georg Henrik von Wrightin (1916–2003) esseet ja niiden pohjalta julkaistut teokset käsittelivät ympäristökriisiä eritoten tieteen, järjen ja edistytksen kriisinä. Muistelmissaan von Wright luonnehtii *Tiede ja ihmisjärki* -teoksesta virinnyttä tilannetta keskustelukaruselliksi, mutta toteaa arvostelumyrskyn ilahduttaneen häntä (von Wright 1986; 2002). Keskusteluihin osallistui käytännöllisen filosofian professori Juhani Pietarinen (1938–2018), opettajani Turun yliopistossa. Häntä pyydettiin kirjoittamaan Suomen Akatemian julkaisuun ihmisen luontosuhteesta jo 1978, ja sen jälkeen hän jatkoi aihepiiriin käsittelyä muun muassa monilla yleistajuisilla esitelmillään, julkaisuillaan ja Helsingin Sanomien kolumneilla, mutta yliopiston luennoilla hän ei ympäristöaiheita tietääkseni käsitellyt. Monet akateemisen maailman ulkopuoliset ajattelijat lähestyivät ympäristökriisiä tavalla, jota usein luonnehdittiin filosofiseksi. Pentti Linkola (1932–2020) on tästä merkittävin esimerkki. Vaikka hänet nyt usein yhdistetään ekofasismiin muotoutumiseen ja nousuun (ks. Moore & Roberts 2022, 40), Linkola oli Suomessa keskeinen yhteiskunnallisen ympäristökeskustelun herättäjä (ks. Rauno Sairisen kirjoitus): hän oli julkinen intellektuelli, joka esiintyi televisiossa ja kirjamesseilla ja kirjoitti esseitä Suomen Kuvalehteen. Lukuisat häntä käsittelevät kirjat ja tutkimukset ilmentävät hyvin hänen vaikutustaan ympäristöherättäjänä. Muistan opiskeluaikani täydet luentosalit, kun Linkola esitelmöi Turun yliopistossa 1980-luvulla. Myös uusia keskustelufoorumeja

perustettiin, sellaisia kuten Pekka Kuusen henkistä perintöä edistävä Ekosäätiö (per. 1991), joka on julkaissut aatteellista kirjallisuutta esimerkiksi ekologisesta humanismista (Heinonen & Kuusi 1997).

Jälkikäteen ajatellen ei ollut ihmeellistä, että pelkästään näistä kansallisista syistä Suomen Akatemia tunnisti tarpeen rahoittaa filosofista ympäristötutkimusta tai lyhyemmin ympäristöfilosofiaa ja että filosofiassa harjoitettava ympäristötutkimus haikautui monitieteisiin tutkimusympäristöihin pois filosofian norsunluutornista. Tämä kirjoitus ei ole kriittinen analyysi uuden filosofian tutkimusalueen muotoutumisesta Suomessa vaan pikemminkin nojaa anteeksipyyttämättä ja valikoivasti kirjoittajansa – alan aktiivisen toimijan – muistoihin. Lisäksi hyödynnän aikaisempia tekstejäni siellä täällä.

Luku jakautuu neljään osaan. Aluksi esittelen filosofiaa osana Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran eli YHYSin toimintaa. Sitten käyn läpi filosofian oppiaineessa tehtyjä väitöskirjoja täydennettynä eräillä filosofian ulkopuolisilla ympäristöteemaisilla filosofisilla väitöskirjoilla. Luettelo nojaa siten institutionaaliseen ymmärrykseen filosofiasta, ei sisällöllisiin tunnusmerkkeihin siitä, mikä on filosofiaa ja mikä on jotakin muuta. Kolmanneksi käyn läpi, millaista ympäristöaiheista tutkimusta filosofian oppiaineissa on tehty ja tehdään parhaillaan. Päätösosassa palaan filosofian rooliin seurassa sekä laajemmin yhteiskunnassa.

FILOSOFIA JA YHYS

Filosofia ja filosofit ovat osallistuneet yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen seuran eli YHYSin toimintaan alusta saakka. Helsinkiläinen kollegani Leena Vilkkä oli läsnä seuran perustamiskokouksessa Tampereella 1994, ja hänellä oli jopa idea filosofien omasta alaryhmästä YHYSissä. Tämä ei koskaan toteutunut. Ja jälkikäteen voin todeta, että hyvä ettei toteutunut, vaikka muistelen pitäneeni Vilkan ajatuksesta, sillä kollegoiden kiinnostus aihepiiriin oli rajallista ja hyvät keskustelufoorumit olivat – ja ovat edelleen – tarpeen. Opin varsin nopeasti, että YHYSin merkitys on vahvasti eri tieteenalosten kohtaamisissa, jotka ovat välillä tuskaisia mutta myös yllättäviä ja mieltä avartavia. Lokeroituminen samanmielisten ja -kielisten joukkoon voi olla filosofisesti tuottavampaa, mutta yllätyksetöntä. Vaikka Turun yliopiston yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa 1980-luvun lopulla

perustutkinnon opiskelu oli muistikuvani mukaan läpikotaisin monitieteistä, siirtyminen väitöskirjan pariin ohjasi liki huomaamatta kiinnittymään omaan tieteenalaan ja sen yhteisöihin, käytäntöihin ja diskursseihin. YHYS tarjosi uuden maailman ja uusia akateemisia tuttavuuksia ja yhteistyökumppaneita. Villit ajatuskokeet ja esimerkit vaihtuvat todellisen elämän ongelmiin ja havaintoihin niiden kompleksisuudesta ja monitulkintaisuudesta, kuivakkaat käsiteanalyysit kiinnittyivät paremmin poliittisesti sensitiivisiin käsittekkämpailuihin.

YHYSin merkitys on vahvasti eri tieteenalosten kohtaamisissa, jotka ovat välillä tuskaisia mutta myös yllättäviä ja mieltä avartavia.

YHYSin toiminnan keihäänkärkenä on alusta alkaen ollut syksyisin järjestettävä vuosikollokvio. Koska kiinnostusta filosofiaan on ollut yli oppiainerajojen, monia filosofeja ja filosofisia ympäristötutkijoita ulkomailta on kutsuttu pääpuhujiksi kollokvioon. Lokakuussa 1995 Tampereella järjestetyssä ensimmäisessä kollokviossa heitä oli peräti kaksi, kun paikalle saapuivat belgialainen oikeusfilosofi Francois Ost ja Suomessa vuosien varrella usein vierailut John O'Neill Britannian. O'Neill työskenteli tuolloin Lancasterin yliopistossa, jossa oli tuolloin vahva filosofisen ympäristötutkimuksen keskittymä ja jossa *Environmental Values* -lehti perustettiin 1990-luvun alussa. Lancasterin yliopistossa vieraili monia suomalaisia tutkijoita viettäen siellä lukuvuoden tai muutaman kuukauden. Helsingin yliopiston estetiikan oppiaineessa oli opettajanvaihtojärjestely Lancasterin kanssa tuolloin. Vuosien varrella moni filosofi on vierailut YHYSin syyskollokvion pääestradiilla.

Filosofisten pääpuhujien kysyntä ei näkynyt kollokvioiden työryhmissä, sillä taisin olla läpi 1990-luvun ainoa filosofiaan kiinnittynyt säännöllinen osallistuja. Ensimmäisen YHYS-esitelmän otsikko oli ”*Egoism and Environmental Preservation*” (lokakuu 1995). Aiheen valinta mielestäni heijastelee vahvasti kokeilevuuden mentaliteettia YHYSissä: voi pitää esitelmän aiheesta, joka ei suoranaisesti liity omaan tutkimukseen mutta josta kenties olisi

jotakin sanottavaa – en toki tiedä kokivatko muut ilmapiirin samalla tavalla. Esitelmästä idea tai kaksi siirtyi omistusoikeuksia käsittelevään väitöskirjaani: miten instituutioita muokkaamalla ihmisen luontainen oman edun tavoittelu on valjastettava luontoa suojelevaksi toiminnaksi.

YHYS oli mukana Suomen Filosofisen Yhdistyksen ja Suomen Estetiikan Seuran kanssa maaliskuussa 1999 järjestetyssä kutsukollokviossa ”Luonnon arvot ja luonnon arvottaminen”. Esitelmien pohjalta kokoamassamme kirjassa *Arvot ja luonnon arvottaminen* (Haapala & Oksanen 2000) käsitellään aihetta monista eri näkökulmista, taloustieteestä ja oikeustieteestä filosofiaan ja ekologiaan. Arvon käsite on ollut tärkeä eri tieteenaloilla kuin myös yleiselle keskustelulle luonnon ja ihmisen välisestä suhteesta. Mutta yhdistääkö arvon käsite eri tieteenaloja? Kirja julkaistiin aikana, jolloin vielä Helsingin Sanomissa tavattiin arvioida akateemisiä kirjoja. Lehden silloinen ympäristötoimittaja Kaarina Järventaus (HS 2000) kiteytti kritiikkinsä: ”Kirjaan on koottu estetiikan, kulttuuriantropologian sekä filosofian ja ympäristötalouden puheenvuoroja. Ne menevät enimmäkseen toistensa ohi.” Minusta huomio on tärkeä. Arvion tekijälle tämä oli kirjan puute, ja muistelen kirjaa toimittaessani pohtineeni ratkaisua ongelmaan eli sitä kysymystä, miten erillisiä kirjoituksia voisi yhdenmukaistaa ja keskusteluttaa toistensa kanssa. Kriittinen palaute johti oivallukseen moniarvoisuuden merkityksestä ja yhdenmukaistamisen ongelmallisuudesta. Kritiikki tiivistä vallitsevan tilanteen arvokeskustelun moninaisuudesta ja jäsentymättömyydestä paremmin kuin rohkenin kirjoittaa teoksen johdantoon. Kenties yhdenmukaistaminen oli häivyttänyt tämän? Miksi hajanaisuudesta ja monitulkintaisuudesta pitäisi edes pyrkiä pois kohti yhtä arvokäsitettä ja -käsitystä? Lisäksi ei edes tiedeyhteisö tapaa olla yksimielinen (tieteen sisäisistä ja ulkopuolisista) arvokysymyksistä. *Tiede & edistys* -lehden sivuilla kirjasta käytiin keskustelua. Ympäristöpolitiikan professori Yrjö Haila (2000) kirjoitti kriittisen arvion kirjasta pitäen yleispätevään arvokäsitykseen perustuvaa luontoetiikkaa mahdottomana. Kirjaan filosofisen analyysin arvoista kirjoittanut Juhani Pietarinen (2001) asettui puolustamaan arvon käsitteen käyttöä. Oli miten oli, kirjan ilmestymisen jälkeen arvon käsitteeseen nojaava filosofinen pohdiskelu siirtyi taka-alalle suomalaisessa tutkimuk-

Vuonna 2009 NESS-konferenssi järjestettiin Lontoossa, Suomen ympäristökeskuksen ympäristöpolitiikkakeskuksen ja University College Londonin Environment Institutun yhteistyössä. Markku Oksanen poseeraa University College Londonin perustamiseen vaikuttaneen filosofi Jeremy Benthamin puettuna luurangon rinnalla. Kuva: Pekka Jokinen

sessä, eikä filosofian väitöskirjoissakaan ole palattu merkittävästi arvokysymyksiin, joskaan teemaa ei ole tyystin ohitettu (vrt. Oksanen 2011).

Arvoista puhuminen on monen mielestä tarpeellista. Omilla ”arvovapailla” ympäristöfilosofian luennoillani olen saanut aika ajoin palautetta siitä, miksi jätän arvot niihin vähälle huomiolle. Kysymys arvoista on palannut kulttuuri- ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen valokeilaan erityisesti relationaalisen arvon käsitteen kautta. Luonnon relationaalinen arvo syntyy ihmisen luontosuhteesta, jolloin luonnon arvo on teknisesti ilmaistuna *agent-relative* eli suhteessa johonkin toimijaan, ei hänestä irrallaan kuten itseisarvon voi ymmärtää. Monet pitävät relationaalista arvoa uutena arvokategoriana itseisarvon ja välinearvon rinnalla. Tämän voi kyseenalaistaa ja väittää relationaalisen arvon muotoilevan uudelleen jo 1990-luvulla tehtyjä erotteluja itseisarvon erilaisista merkityksistä. Arvoluokittelujen filosofinen historia ulottuu vielä kauemmas antiikin filosofiaan. Ympäristöfilosofian arvokeskustelut kumpusivat 1900-luvulla muotoutuneesta aksiologiaksi eli arvoteoriaksi kutsutusta filosofian tutkimusalasta, erityisesti G. E. Mooren

---

Kysymys arvoista on palannut kulttuuri- ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen valokeilaan erityisesti relationaalisen arvon käsitteen kautta.

---

pohdinnoista ”sisäisestä arvosta” (engl. *intrinsic value*) eli itseisarvosta: sisäinen arvo on jollakin sisäisten ominaisuuksiensa ansioista, ei suhteessa mihinkään muuhun (ks. esim. Oksanen 1994). Esimerkiksi keskeisen ympäristöfilosofin Paul W. Taylorin ensimmäinen teos *Normative Discourse* (1961) on järjestelmällinen yritys rakentaa yleistä arvoteoriaa. Tuosta työstä on vain pieni hyppy luonnon arvottamisen pohtimiseen, koska arvoteorian perusongelmiin kuuluu kysymys millä tai kenellä on arvoa. Arvoteoriaan voi laskea myös Georg Henrik von Wrightin teoksen *Varieties of Goodness* (1962, suom. Hyvyyden muunnelmat, 2001), joka on vaikuttanut niin Taylorin kuin John O’Neillin ympäristöeettisiin teorioihin (ks. O’Neill 1997).

2000-luvulla monet filosofit ovat toimineet YHYSin johtokunnassa sekä osallistuneet syyskollokvioiden ja muiden tilaisuuksien järjestelyihin. Seuran historia olisi toisenlainen ilman filosofiaa ja filosofeja. Lisäksi moni alan tutkija on opiskellut filosofiaa tai hankkinut jopa tutkinnon filosofiasta; jotkut heistä kirjoittavat tähän kirjaan. Se, mikä merkitys filosofialla on akateemisen filosofian ulkopuolisten mielestä, on tietysti heidän itsensä parhaiten ilmastavissa. Asia liittyy laajempaan kysymykseen tieteenalakohtaisten identiteettien katoamisesta ympäristötutkimuksessa. Tämä tuli jännästi esille vuonna 2014 Montpellierissa järjestetyssä *Resilience2014*-konferenssissa, josta kirjoitin matkaraportin YHYS-tiedotuslehteen. Yhdestä sessiota totesin seuraavaa:

”Opiskelijat Tukholman Resilienssi-keskuksesta ovat kiinnostuneita siitä, mitä oppiaineiden katoaminen merkitsee nuorille tutkijoille ja uran rakentamiselle. Pohjaksi esitellään tuloksia konferenssin osallistujille etukäteen lähetetystä kyselytutkimuksesta, ja tulee ilmi, että ensimmäistä kertaa resilienssin tutkimuksessa on

muodostumassa sukupolvi, jonka enemmistö tekee interdisiplinääristä tutkimusta, eikä identifoidu yhteiskunta- tai luonnontieteisiin. Siinä ahdistusta kerrakseen, kun ei tiedä mikä on, vaikka tietää millaisia ongelmia tutkii. Samoja ongelmia muistan itsekin pohtineeni muiden väitöskirjatekijöiden kanssa mm. YHYSin kautta 1990-luvulla. Teema on toistunut YHYSin kollokvioissa muodossa tai toisessa. Uran rakentamisen kannalta panelistit näyttivät pitävän tärkeänä sitä, että vastaväitelleellä on joitakin ominaisuuksia, jotka mahdollistavat uran. Nämä ominaisuudet voivat olla monenlaisia, kuten menetelmällinen osaaminen tai perinteinen disiplinaarinen osaaminen. Sen sijaan väitöskirjan tekijöitä palkatessa painotettiin, että rekrytoinnit tehdään ihmisten osaamisen pohjalta, ei sen mitä oppiainetta ovat opiskelleet – ts. tie monitieteisyyteen on avoin kaikille. Jos tämä ohje jää epäselväksi, jäi se myös opiskelijoille, sillä tilaisuus päättyi mimeettiseen esitykseen, jossa opiskelijaparka on edelleen eksyksissä kaikista neuvoista huolimatta.”

Keskustelu ihmisen luontosuhteesta, luonnon arvoista ja eläinten oikeuksista levisi Suomeen, valtavirran ja ruohojuuritoimijoiden julkaisuihin ja lopulta myös akateemiseen filosofiaan ja väitöskirjojen aiheiksi.

VÄITÖSKIRJOJA FILOSOFISESTA YMPÄRISTÖTUTKIMUKSESTA

Maailmanlaajuisesti ajatellen ennen 1990-lukua ei valmistunut juuri lainkaan filosofian väitöskirjoja ympäristöaiheesta. Ympäristöfilosofian ensimmäinen sukupolvi, joka kirjoitti järjestelmällisesti ja tieteelliseen täsmällisyyteen pyrkien, ilmaantui näyttämölle 1970-luvulla. Monet heistä olivat tehneet väitöskirjansa jostakin muusta aiheesta. Merkittävä askel ympäristöfilosofiaksi kutsutun filosofian alan institutionalisoitumisessa oli yhdysvaltalaisen *Environmental Ethics* -lehden perustaminen 1970-luvun lopussa. Keskustelu ihmisen luontosuhteesta, luonnon arvoista ja eläinten oikeuksista levisi Suomeen, valtavirran ja ruohojuuritoimijoiden julkai-

suihin ja lopulta myös akateemiseen filosofiaan ja väitöskirjojen aiheiksi.

Suomessa ensimmäinen filosofinen ympäristöaiheinen väitöskirja valmistui Suomen Akatemian rahoituksella loppuvuonna 1995. Tuolloin Leena Vilkka puolusti työtään *The varieties of intrinsic value in nature: a naturalistic approach to environmental philosophy* Helsingin yliopistossa. Ympäristöfilosofian pioneeri Holmes Rolston III, joka toimi professorina Coloradon osavaltioyliopistossa, saapui vastaväittäjäksi. Vilkka puolusti käsitystä luonnon itseisarvosta. Hänen kirjansa ilmentää vahvasti tuolloin vallinnutta arvoihin keskittyvää filosofista tutkimusta. Vilkka oli julkaissut lisensiaatintutkielmaansa perustuvan teoksen *Ympäristöetiikka: vastuu luonnosta, eläimistä ja tulevista sukupolvista* jo vuonna 1993. Kansainvälises-tikin Vilkan teos on alan ensimmäisiä oppikirjoja. (Norjalaisen Per Ariansenin teos *Miljøfilosofi* ilmestyi vuotta aiemmin.)

Oma väitöstutkimukseni sai Akatemialta tukea vuonna 1991 käynnistyneestä kestäväen kehityksen tutkimusohjelmasta. Itse väitöskirja ei suoranaisesti käsitellyt kestävää kehitystä vaan omistamisen ja ympäristösuojelun välistä suhdetta. Väitöskirjani aiheen muotoutumista muistelin vuonna 2010 seuraavasti:

”1990-luvun alussa tärkeä ympäristöpoliittinen teema koski rantojen suojelua, ja asiasta oltiin säätämässä lakia. Joissakin maanomistajapiireissä lain puolustajia syytettiin sosialismista. Lisensiaatin tutkielmani keskeinen osio käsitteli luonnon kunnioittamista. Tämä yhteiskunnallinen ja älyllinen konteksti herätti kysymyksen luonnon kunnioittamisen etiikan poliittisesta luonteesta: Onko biosentrismi sosialismin uudenlainen versio? Vai sisältyykö omistamiseen jonkinlainen rajoittava normi, joka kieltää omistajaa pilaamasta omistuskohdettaan, jolloin biosentrismi olisi yhteensopiva (yksityisen) omistusoikeuden kanssa? Kysymys oli kiehtova, ja mitä enemmän siihen tutustuin, sitä kiinnostavammalta se vaikutti. Siihenastinen ympäristöfilosofinen keskustelu pyöri lähinnä kahden teeman ympärillä: millaista arvoa luonnolla on ja onko muilla kuin ihmisillä oikeuksia? Halusin viedä ympäristöfilosofiaa hieman uusille vesille.” (Oksanen 2010.)

Väitöskirjani *Nature as property: environmental ethics and the institution of ownership* tarkastettiin kesäkuussa

1998 Turun yliopistossa. Vastaväittäjänä toimi John O’Neill.

Vaikka filosofinen tutkimus käynnistyi ja vahvistui samanaikaisesti muun yhteiskuntatieteellisen ja humanistisen ympäristötutkimuksen rinnalla, se ei vakiintunut. Vilkka jätti yliopistotyöt 1990-luvun lopussa, ja itse siirryin tutkijatohtorikauteni jälkeen Turusta vuonna 2002 silloiseen Kuopion yliopistoon filosofian yleisopettajaksi. Vaikka jatkon samalla tutkimustyötä ja opetin ympäristöfilosofiaa Turussa ja Joensuussa, varsinaisia hankkeita tai työryhmiä ei ollut mahdollista rakentaa. Onneksi filosofian yksiköissä ei kiinnostus lopahtanut eikä rahoituksen saaminen niin Akatemialta kuin säätiöiltä osoittautunut mahdottomaksi. Myös valtakunnalliset tohtorikoulut palkallisine pesteineen olivat tärkeitä.

2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä luonnon ja luonnollisuuden problematiikka nousi esille eri yhteyksissä: geenimuuntelussa, luonnon-suojelussa sekä filosofisessa ruokatutkimuksessakin. Tämä heijastui myös väitöskirjoihin. Muutaman vuoden sisällä valmistui ympäristöaiheisia väitöskirjoja filosofian oppiaineisiin neljä, kolme Turussa ja yksi Tampereella.

Helena Siipi väitteli vuonna 2005 otsikolla *Naturalness, unnaturalness, and artifactuality in bioethical argumentation* (Turku). Vastaväittäjänä toimi Keekok Lee Manchesterin yliopistosta. Vaikka Siiven väitöskirjan otsikossa korostuu bioetiikka, niin bioetiikan voi lukea käsittelevän kaikkea elollista luontoa. Siiven työn tärkeintä antia on erottelu luonnollisuuden/luonnottomuuden kolmen eri muodon välillä: historiaan perustuva luonnollisuus, ominaisuuksiin perustuva luonnollisuus ja suhdepohjainen luonnollisuus.

Ville Lähteen väitöskirjassa oli pääosassa myös luonto. Teos *Rousseau’s rhetoric of ‘Nature’: a study on discourse on inequality* (Tampere 2008) on vahvasti filosofianhistoriallinen esitys luontokäsitteestä ja sen merkityksestä eritoten ranskalaisen valistusfilosofin Jean-Jacques Rousseau’n ajattelussa. Vastaväittäjänä toimi Róbert Haraldsson Islannista. Lähde tuo pohdinnat tähän päivään ja tarkastelee ympäristöfilosofian yleistä luonnetta luonnon käsitteen merkitysmuutosten kautta.

1990-luvun jälkimmäisellä puoliskolla eläin-keusaktivismi oli näkyvää ja eläinfilosofinen tutkimus muotoutui Suomessa. Leena Vilkan teos *Eläinten*

tietoisuus ja oikeudet julkaistiin vuonna 1996, ja ala entisestään vahvistui, kun Elisa Aaltolan *Eläimen moraalinen arvo* (2004) ilmestyi. Sitä käytetään edelleen oppikirjana filosofiassa. Aaltola työsti väitöskirjaansa yhteiskunnallisen ympäristöalan YHTYMÄ-tutkijakoulussa. Hänen väitöskirjansa *Animal Individuality* (Turku 2006) vastaväittäjänä toimi Dale Jamieson New York Universitysta. Työssään Aaltola puolustaa ajatusta eläinten näkemisestä yksilöinä ja kritisoi erilaisiin luokitteluihin perustuvia eläinten kohtelemisen ja asennoitumisen tapoja.

Marko Ahteensuun väitöskirja *In dubio pro natura? A philosophical analysis of the precautionary principle in environmental and health risk governance* (Turku 2008) tarkastelee ennaltavaraantumisen eli varovaisuuden periaatetta. Ahteensuun vastaväittäjänä oli Sven-Ove Hansson Tukholman teknillisestä yliopistosta. Ahteensuu ehdottaa, että keskustelun varovaisuusperiaatteesta tulisi siirtyä yleisestä oikeutuksesta yksityiskohtien tarkasteluun, jolloin voidaan erottaa periaatteen valuvat sen tärkeistä piirteistä ja keskittyä niiden tarkentamiseen ja vahvistamiseen.

2010-luvulla ympäristöteemaisten filosofian alan väitöskirjojen yhteinen nimittäjä on ilmaston lämpeneminen. Filosofissa ilmastoteema oli jäänyt vähälle huomiolle. Stephen M. Gardinerin (2004) vaikutusvaltaisessa *Ethics*-lehdessä ilmestyneen katsauksen jälkeen puutteeseen havahduttiin. Gardiner ihmettelee sitä, että vaikka moni luonnehti ilmastomuutosta moraaliseksi ongelmaksi, sen analysointi ei kiinnostanut moraalifilosoifeja. Sain akatemiaturkijan viran¹ vuonna 2009, ja sen osana rahoituksen väitöskirjan tekijälle. Hankkeeseen palkatun Sanna Jorosen kanssa löysimme ilmastomuokkaamisen tematiikan. Jorosen väitöskirja *Climate Change and Ethics of Geoengineering. Implications of Climate Emergency Ethics* valmistui Turun yliopistossa vuonna 2015. Jorosen vastaväittäjänä toimi tanskalainen Finn Arler Aalborgin yliopistosta. Joronen käsittelee ilmastomuokkausta eettisestä näkökulmasta ja korostaa teknologian eettistä ongelmallisuutta.

Myös Jyväskylässä heräsi kiinnostus ilmastoon, ja sikäläiset filosofit Teea Kortetmäen johdolla toi-

mittivat teoksen *Ajatuksia ilmastoetiikasta* (2013). Sen jälkeen Kortetmäki keskittyi väitöskirjaansa väitellen Jyväskylän yliopistossa vuonna 2017. Vastaväittäjänä toimi Marion Hourdequin Colorado Collegesta, USASTA. Kortetmäen väitöskirja *Justice in and to nature: an application of the broad framework of environmental and ecological justice* lähestyy ympäristöetiikka integroimalla oikeudenmukaisuuden ja kriittisen teorian käsitteistöä ympäristöetiikan ongelmien tarkasteluun.

Helsingissä Simo Kyllösen väitöskirja *Our Common Tragedy? Essays on Political Philosophy in The Age of Global Ecological Crisis and Local Conflicts* linkittyy vahvasti yleisempään yhteiskuntafilosofiseen keskusteluun. Syyskuussa 2017 Kyllösen vastaväittäjäksi saapui Kai Spiekermann London Schools of Economicsista. Artikkeleista koostuvassa väitöskirjassaan Kyllönen puolustaa tiettyjen vakiintuneiden yhteiskuntafilosofisten periaatteiden, kuten reiluus, oikeudenmukaisuus, demokratia ja vahingon aiheuttamisen kieltä, käyttökelpoisuutta ympäristöongelmien- ja konfliktien hallinnassa.

Säde Hormion väitöskirja *Marginal participation, complicity, and agnotology: What climate change can teach us about individual and collective responsibility* tarkastettiin Helsingin yliopistossa joulukuussa 2017. Vastaväittäjänä toimi John Broome Oxfordin yliopistosta. Hormio tarkastelee yksilöiden ja yhteisöjen vastuullisuutta ilmaston lämpenemisessä. Hormion huomio kohdistuu erityisesti osallisuusvastuun ideaan, joka tarkoittaa yksilöiden vastuuta sekä instituutioiden ja järjestäytyneiden yhteisöjen jäseninä että kuluttajina. Hormion mukaan vastuu ilmastomuutoksesta ei kuulu yksin valtioiden ja yritysten tapaisille kollektiivisille toimijoille.

Vastuun teeman käsittelyä jatkoi Tampereen yliopistossa Lauri Lahikainen työllään *Individual Responsibility for Climate Change. A Social Structural Account*. Kesäkuussa 2018 tarkastetun väitöskirjan vastaväittäjänä toimi John O'Neill Manchesterin yliopistosta. Lahikaisen lähestymistapa ilmaston lämpenemiseen on yhteiskuntarakenteellinen ja hän tekee sillä pesäeroa perinteisempään lähestymistapaan, jossa ilmaston lämpeneminen on kollektiivisen

1 Ennen yliopistolain muutosta v. 2010 akatemiaturkijan tehtävä oli virka Suomen Aktemiassa. Lakimuutoksen jälkeen Akatemiaan virkasuhteessa olleet siirrettiin työsuhteeseen yliopistoon. Muutos oli monella tapaa suuri. Siitä eteenpäin yliopisto päätti palkasta Akatemian myöntämän määrärahan pohjalta. Akatemiaturkijat saivat mahdollisuuden osallistua yliopiston hallintoon ja esimerkiksi äänestää vaaleissa.

toiminnan synnyttämä. Lahikaista kiinnostaa selittää yksilöiden toimintaa ja siihen liittyvää vastuun muodostumista yhteiskunnan rakenteisiin liittyen.

2020-luvulla filosofisia ympäristötutkimukseen liittyviä väitöskirjoja on useita tekeillä. Jo valmistuneille on vaikea löytää muuta yhdistävää tekijää kuin tutkijoiden omaehtoisuus. Samalla kun tutkimusryhmissä työskentely ja yhteiskirjoittaminen ovat yleistyneet, filosofiasa kirjoitetaan usein monografioita hyvin itsenäisesti ja itse valituista aiheista.

Helsingin yliopistossa teologisessa tiedekunnassa tarkastettiin Suvielise Nurmen väitöskirja *Ecologically Relational Moral Agency: Conceptual Shifts in Environmental Ethics and Their Philosophical Implications* maaliskuussa 2020. Vastaväittäjänä toimi Lisa Sideris Indianan yliopistosta. Nurmi analysoi ympäristöeettisten teorioiden toimijuuskäsityksiä ja argumentoi relationaalisen toimijuuden puolesta. Hänen mukaansa tämä haastaa etiikan itseymmärrystä ja kyseenalaistaa tavanomaisen käsityksen autonomiasta, mutta myös kehittää etiikan kykyä käsitellä kompleksisia ympäristökäsityksiä.

Mikko M. Puumalan *Can ordinary morality survive the climate crisis? A philosophical analysis of moral demandingness and climate change* tarkastettiin loka-kuussa 2023. Ruotsin maa- ja metsätalousyliopistossa työskentelevä Per Sandin saapui Turkuun vastaväittäjäksi. Puumala pohtii arkimoraalin törmäystä ilmastonmuutoksen tapaiseen jättimäiseen ongelmaan, jollaisen ratkaisemiseen arkimoraali on huonosti varautunut. Puumalan mukaan yksilöiden moraaliset kyvyt eivät ole sopeutuneet reagoimaan ilmastonmuutoksen tapaisiin uhkiin, jolloin motivaatio ilmastotekoihin voi jäädä kehittymättä. Yksilöpainotteisuuden sijasta Puumala ehdottaa yhteiskunnallisia muutoksia, joilla voidaan ilmastonmuutoksen tapaisiin ongelmiin vastata.

Corinna Casi väitteli Helsingin yliopistossa toukokuussa 2024. Casin artikkeleista koostuvan työn *Decolonizing Environmental Discourses. Challenging Environmental Values through Indigenous Ecological Knowledge* vastaväittäjänä toimi Anna Deplazes-Zemp Zürichin yliopistosta. Casi puolustaa pluralistista käsitystä ympäristöarvoista, ja yhdistää ympäristöetiikan tutkimusta muun muassa alkuperäiskansatutkimukseen. Casi kirjoittaa omasta työstään toisaalla tässä kirjassa.

Olen maininnut edellä niin väitöskirjan nimen

Filosofiasa akateemista uraa suunnittelevan oli liki välttämätöntä kirjoittaa kansainväliselle lukijakunnalle ja hankkia vastaväittäjä ulkomailta ja samalla verkottua.

---

kuin vastaväittäjän. Kun luetteloa jälkikäteen katsoo, filosofian kansainvälinen luonne voi pistää silmään. Vielä 1990-luvulla yhteiskuntatieteellisiä väitöskirjoja kirjoitettiin liki pääsääntöisesti suomeksi. Ylipäänsä YHYSIN alkuajoina kielikysymykset herättivät keskustelua; syyskollokvioiden englanninkielisyys oli poikkeama monien suomalaisten seurojen vuositilaisuuksiin nähden. Turussakin järjestettiin – ajankohta ja teema ovat valittavasti kadonneet muististani – kaksikielinen kollokvio kotimaisine ja ulkomaisine puhujineen, mutta jälkikäteen tilaisuus todettiin epäonnistuneeksi kokeiluksi. Oli miten oli, filosofiasa akateemista uraa suunnittelevan oli liki välttämätöntä kirjoittaa kansainväliselle lukijakunnalle ja hankkia vastaväittäjä ulkomailta ja samalla verkottua. Vaikka aiheet olisivat myös kansallisesti kiinnostavia, niin tärkeimmän lukijakunnan muodostivat toiset filosofit, eivät kollegat ympäristötutkimuksessa saatika tiedon ”loppukäyttäjät”. Englanniksi kirjoittamisen rinnalla jokainen edellä mainittu (poikkeuksena italialaislähtöinen Casi) on kirjoittanut myös suomeksi ja suurelle lukijakunnalle kirjoissa, lehdissä ja internetin eri sivustoilla.

Filosofiaan tehtyjen väitöskirjojen lisäksi muutamia filosofiaa maisteriksi valmistuneita on siirtynyt jatkotutkintoa varten muihin koulutusohjelmiin, ja vastaavasti joku on tehnyt toisen tutkinnon filosofiaan. Liikkuvuutta tieteiden välillä on, mutta tarkkoja tietoja näistä ei ole olemassa. Ulkomaisissa yliopistoissa valmistuneita suomalaisten tekijöiden ympäristöfilosofian väitöskirjoja ei ilmeisesti ole kuin yksi. V. P. J. [Vesa] Arponen väitteli Edinburghin yliopistossa otsikolla *The Cultural Causes of Environmental Problems: A Wittgensteinian Approach to Social Action* (2012).

Filosofisia ympäristöaiheisia väitöskirjoja on valmistunut ainakin estetiikassa sekä oikeustie-

teessä. Kasvatustieteessä on tekeillä kasvatustieteiden alaan kuuluvia ympäristöaiheisia väitöskirjoja, mutta etupäässä aihepiirin tutkimus on kuulunut alalla pidempään työskennelleille, eritoten emeritusprofessori Veli-Matti Värrielle.

Oikeustieteessä Anne Kumpulan väitöskirjassa *Oikeus ympäristöön* (2004) on oikeudellisten analyysien tukena filosofista keskustelua. Kumpula nimitettiin pian tämän jälkeen ympäristöoikeuden professoriksi Turun yliopistoon. Kumpula on kirjoittanut artikkeleita kansani muun muassa omistusoikeudesta ympäristösääntelyn puristuksessa, tiedon saatavuudesta, maisemallisista oikeuksista ja luonnon oikeuksista. Toinen filosofinen työ oikeustieteessä valmistui Cambridgen yliopistossa, jossa Visa Kurki väitteli oikeudellisen persoonan käsitteestä. Kurjen väitöskirjaan perustuva teos *A Theory of Legal Personhood* julkaistiin 2019 (Oxford University Press). Oikeushenkilön tai -persoonan käsitteen avulla määritellään olion asema oikeusjärjestelmässä, kuten se, onko oliolla oikeuksia vai ei. Keskustelu koskee siten esimerkiksi eläinten ja muiden luontokohteiden mahdollisia oikeuksia.

Monissa maissa estetiikan tutkimus kuuluu filosofian alle. Helsingin yliopistossa on ollut itsenäisen estetiikan oppiaine jo pitkään. Esteetikkojen luontainen tutkimuskohde on luonnon kauneus, joka kiinnosti estetiikan professori Yrjö Hirniä jo 1900-luvun alkupuolella. Perintö kantoi pitkälle, ja vuonna 1981 silloinen estetiikan professori Aarne Kinnunen ja hänen oppilaansa Yrjö Sepänmaa julkaisivat ympäristöestetiikan oppikirjan. Sepänmaan väitöskirjan *The Beauty of Environment: A General Theory for Environmental Aesthetics* tarkastettiin Helsingin yliopistossa 1986 ja julkaistiin uutena laitoksena *Environmental Ethics* -journalin kirjasarjassa vuonna 1993. Sepänmaan työ käsittelee muun muassa sitä, millainen esteettinen objekti ympäristö on, miten ympäristöä voidaan esteettisesti kuvata ja miten näitä teoreettisia ideoita voidaan soveltaa ympäristökasvatuksessa. Sepänmaa teki myöhemmin mittavan uran ympäristöestetiikan parissa Joensuun yliopistossa. Hän järjesti konferenssisarjan ympäristön elementeistä 2000-luvun alussa; konferenssisielmistä on julkaistu lukuisia toimitettuja suomenkielisiä teoksia. Vuonna 2023 Sepänmaa julkaisi tieteellisen elämäkerran (Sepänmaa 2023). Helsingin yliopiston estetiikan oppiaineen ympäristötutkimuksen perinne jatkui professori

Arto Haapalan työn kautta, vaikka Haapalan oma väitöskirja käsitteli kaunokirjallisuuden filosofiaa. Haapala on ohjannut lukuisia väitöskirjoja ympäristöestetiikasta. Sanna T. Lehtisen väitöskirja *Excursions into Everyday Spaces – Mapping Aesthetic Potentiality of Urban Environments through Preaesthetic Sensitivities* tarkastettiin joulukuussa 2015. Estetiikan oppiaine on myös vastannut Kansainvälisen soveltavan estetiikan instituutin toiminnasta; instituutti on järjestänyt säännöllisesti kansainvälisiä, monitieteisiä tutkijatapaamia Lahdessa.

FILOSOFISEN YMPÄRISTÖTUTKIMUKSEN KEHITYS JA TILA SUOMESSA

Filosofinen ympäristötutkimus on vakiintunut osaksi filosofian tutkimusta ja opetusta. Osin vakiintuminen perustuu ympäristöfilosofisen tutkimuksen hyvään laatuun, jolloin opetustehtäviin on valittu ympäristöfilosofiaan erikoistuneita. Näitä pysyviä toimia ei toki ole kaikille: osa työskentelee määrääkaikaisissa tehtävissä yliopistoissa ja osa ympäristöteemalla väitelleistä on siirtynyt päätoimisen tutkimus- ja opetustyön ulkopuolisiin tehtäviin. (Filosofiassa ei ole tarjolla vakinaisia tutkijan toimia.) Ympäristöfilosofian vakiintumista on edesauttanut kuitenkin se, että filosofian toimiin valituilla on usein ollut kiinnostusta ympäristöaiheisiin – ympäristökräisi kiinnostaa jokaista.

Vahvin ympäristöfilosofinen tutkimusperinne on Turun yliopistossa, jossa Juhani Pietarinen osallistui moniin Suomen Akatemian 1990-luvun tutkimusohjelmiin. Pietarisen seuraajaksi nimitetty Eerik Lagerspetz on osallistunut YHYS-kollokviioon ainakin pariin otteeseen. Vuonna 1997 Akatemian biodiversiteettiohjelman kanssa yhteistyössä järjestetyssä kollokviiossa Lagerspetz pohti rationaalisuutta ja pitkän aikavälin poliittista päätöksentekoa. Kollokvion tärkeimmät esitykset, mukaan lukien Lagerspetzin artikkeli, julkaistiin *Biodiversity and Conservation* -lehden erikoisnumerossa ”Management of Biodiversity” (1999, 8:1). Toinen turkulaisprofessori Juha Räikkä on aika ajoin kirjoittanut ympäristöaiheista, eritoten voisi mainita artikkelisarjan väestöpolitiikasta 2000-luvun alkupuolella. Räikkä on myös toiminut ympäristöfilosofisten väitöskirjojen ohjaajana Turussa. Filosofian yliopistonlehtorina Turussa työskentelevä Helena Siipi on tutkinut muun muassa ruoan ja luonnonsuojelubiologian filosofisia kysymyksiä ja ohjannut alan väitöskir-

joja. Palattuaan Englannista Suomeen 2010 Elisa Aaltola työskenteli aluksi Itä-Suomen yliopistossa ja myöhemmin Turun yliopistossa, jossa hän on tutkinut pääasiassa eläinfilosofiaa, mutta on säännöllisesti julkaissut myös ympäristöfilosofisia artikkeleita. Turkulaistaustainen Marko Ahteensuu ehti työskennellä väittelemisensä jälkeen monissa eri yliopistoissa eri tehtävissä ja eri hankkeissa ennen siirtymistään valtakunnalliseen lääketieteelliseen tutkimuseettiseen toimikuntaan, Tukijaan, syksyllä 2020. Itse olin akatemitutkijana Turussa vuosina 2009–14, ja kirjoitin muun muassa oppikirjan *Ympäristöetiikan perusteet* (Oksanen 2012) sekä toimitin Helena Siiven kanssa teoksen de-ekstinktiosta, sukupuuttoon hävinneiden eläin(lajien) henkiinherättämisen etiikasta (Oksanen & Siipi 2014). Talvella 2024 perustetun pohjoismaisen ympäristöetiikan verkoston (Nordic Environmental Ethics Network, NEEN) hallinnolliseksi kodiksi valikoitui Turun yliopiston filosofian oppiaine.

Tampereen yliopistossa on ollut vahvaa kiinnostusta filosofiseen ympäristötutkimukseen jo 1990-luvulta alkaen. Suuri osa tästä työstä löytyy niin *et näin* -lehden sivuilta tai niin *et näin* -kirjasarjan julkaisuista. Esimerkiksi niin *et näin* -lehden 50. numero (3/2006) sisältää hyvän kattauksen ympäristöfilosofiaa ja katsauksen siihen mennessä ilmestyneistä suomenkielisistä teoksista. Tampere-laisten filosofien ympäristöfilosofinen kiinnostus ei ole kiinnittynyt vahvasti filosofian oppiaineeseen, vaan on etsinyt omaa reittiään yhdistystoimintaan ja riippumattomaan tutkimustyöhön. Tampere-laiset filosofit Tere Vadén ja Ville Lähde kuuluvat vuonna 2015 perustetun monitieteisen ympäristötutkimusyksikön BIOSin runkohahmoihin. BIOSin tutkimustoiminnassa filosofia näyttää jääneen taka-alalle ja yksikkö keskittyy – internet-sivuston mukaan – resurssi- ja ympäristökysymyksiin ennakoinnin näkökulmasta, mutta eniten näkyvyyttä se on saanut ekologisen jälleenrakennuksen idean muotoilemisesta.

Helsingin yliopistossa ympäristöfilosofiaa on tutkittu aktiivisesti ja myös opetettu varsin säännöllisesti. Akateemikko Ilkka Niiniluoto on käsitellyt ympäristökysymyksiä laajassa tuotannossaan useaan otteeseen. Yliopistonlehtori Olli Loukola on julkaissut muutamia kirjoituksia ympäristöpolitiikan filosofiasta, johtanut tutkimushankkeita ja opettanut aiheesta sekä ohjannut väitöskirjoja.

Simo Kyllönen valittiin tutkimusetiikan ja avoimen tieteen yliopistonlehtoriksi 2018, ja hän on jatkanut aktiivisesti tutkimustoimintaa keskittyen demokratian ja oikeudenmukaisuuden kysymyksiin. Filosofian oppiaineet ovat osallistuneet Kestävyysinstituutti HELSUSin toimintaan. Näkyvin profiilin nosto koskee kestävyystieteen tieteenfilosofian tutkimusta, jota varten perustettuun apulaisprofessorin tehtävään valittiin Michiru Nagatsu. Alun perin taloustieteen filosofiaan erikoistunut Nagatsu on osallistunut monitieteisiin kirjoitushankkeisiin kestävydestä. Nagatsun lisäksi Centre for Philosophy of Social Sciencesin tutkijat ovat kirjoittaneet ympäristöteemoista: Henri Thoren ilmasto- ja kestävyystutkimuksesta, Carlo Martini (episteemisestä) ilmastovastuusta. Säde Hormio on jatkanut ilmastomuutoksen ja kollektiivisen vastuun tematiikan tutkimusta. Teologisessa tiedekunnassa uskonnonfilosofian professori Sami Pihlström on aktiivinen ja monipuolinen keskustelija, joka on käsitellyt aika ajoin ympäristöä kirjoituksissaan. Suvielise Nurmi on jatkanut tutkimusta monitieteisistä kestävyysteemoista sekä ympäristöetiikan taustaoletuksista.

Jyväskylän yliopistossa Teea Kortetmäellä on poikkeuksellisen monitieteinen tutkijaprofiili. Hän on kirjoittanut sekä puhtaasti teoreettisista ympäristöfilosofian kysymyksistä että osallistunut empiirisiin tutkimushankkeisiin ilmastopolitiikasta, ruoanjärjestelmistä ja planetaarisesta hyvinvoinnista. Kesällä 2023 Kortetmäki nimitettiin apulaisprofessoriksi alanaan kestävyys siirtymät. Toinen Jyväskylässä työskentelevä filosofi Jukka Mikkonen kiinnostui ympäristöestetiikasta 2010-luvun lopulla, ja on sittemmin tutkinut luonnonsuojelun estetiikkaa.

Myös niissä filosofian yksiköissä, jossa filosofialta puuttuu pääaineen asema, harjoitetaan ympäristöfilosofian tutkimusta ja opetusta. Oulun yliopiston filosofian yliopistonlehtori Kari Väyrynen ryhtyi tutkimaan ympäristöfilosofiaa 1990-luvulla, ja on julkaissut lukuisten artikkeleiden ohella teoksen *Ympäristöfilosofian historia: määrittämyydistä Marxiin* (2006). Hän on toiminut yhteistyössä ympäristöhistorioitsijoiden kanssa. Väyrysen eläköidyttyä pienen filosofian yksikön painopisteet näyttävät muuttuneen. Aalto-yliopistossa filosofian professorina työskentelee Matti Häyry, joka on kirjoittanut eläin- ja ympäristöaiheista satunnaisesti jo 1990-luvun alussa. Hänen tuoreimmassa kirjassaan *Roles*

of Justice in Bioethics (2022) käsitellään luvun verran kestäväen kehityksen ongelmallisuutta ja biotaloutta. Itse työskentelen Itä-Suomen yliopistossa filosofian yliopistonlehtorina, ja olen ohjannut muutamia väitöskirjoja muihin yliopistoihin. Kirjoitan ja opetan kattavasti erilaisista ympäristö-, ilmasto- ja eläinaiheista, myös osana usean yliopiston kestävyysopintojen konsortiota. Vaasan yliopistossa soveltavan filosofian professori Tommi Lehtonen on kirjoittanut eritoten kestävyydestä.

Suomalaislähtöiset filosofit harrastavat ympäristöfilosofiaa myös maan rajojen ulkopuolella. Mannermaisen filosofian näkökulmasta ympäristökysymyksiä tarkastellut Susanna Lindberg työskenteli Helsingin yliopistossa ennen siirtymistään Leidenin yliopistoon mannermaisen filosofian professoriksi vuonna 2020. Virkaanastumisesitelmässään hän käsitteli planetaarista ajattelua lämpenevän ilmaston aikakaudella. Lindbergin tuorein teos on *From Technological Humanity to Bio-technical Existence* (2023).

Kenties filosofiassa on myös omintakeista ratkaisujen etsimistä ympäristöongelmiin, mutta abstrakteihin kysymyksiin keskittyvänä tieteenalana yhteys käytäntöön on juuri niin vahva kuin teorian ja käytännön välillä on.

Käytännössä kaikki filosofian väitöskirjat ja merkittävä osa tutkimuksesta kirjoitetaan englanniksi. Filosofisessa ympäristötutkimuksessa on myös vahva perinne suomeksi kirjoittamisesta ja miksei myös kääntämisessä (esim. Oksanen & Rauhala-Hayes 1997). Suomen kielen hallitsevia filosofeja ei ole hankala saada kirjoittamaan ympäristöaiheista, vaikka teema ei kuuluisi tutkimusintresseihin (ks. Kyllönen & Oksanen 2020). Akateemiset kirjat eivät tyydytä kaikkea ymmärtämisen janoa. Monet julkisuudessa näkyvimmit filosofiset keskustelijat ja kirjoittajat toimivatkin – ainakin osaltaan – akateemisen maailman ulkopuolella. Entinen vihreiden kansanedustaja ja tekniikan tohtori Eero Paloheimo julkaisi filosofisen ja hyvin omape-

räisen, elämäkeskeistä etiikkaa puolustavan teoksen *Maan tie* vuonna 1989. Filosofista perustutkintonsa tehnyt Olli Tammilehto opetti ympäristöfilosofiaa Helsingin yliopistossa 1990-luvulla. Suosiota saaneista luennoista kerrottiin jopa *Helsingin Sanomissa* (HS 19.10.1990). Tammilehto aprikoi suosion salaisuudeksi sen, että ”opiskelijat ovat kiinnostuneet ympäristökysymyksistä syvemmin kuin vain uusiopaperin ja lyijyttömän bensiinin tasolla”. Hän on kirjoittanut lukuisia tietokirjoja ja toiminut kansalaisliikkeissä.

FILOSOFIAN TULEVAISUUS JA YHYS

Kirjoitin YHYS-tiedotuslehteen 2/1998 otsikolla ”Mitä tekemistä filosofialla on yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen kanssa?” Vasta aivan kirjoituksen lopussa kysymys nousee esille: ”Tähän kysymykseen voidaan vastata yksinkertaisesti, että filosofia tarjoaa kriittisen näkökulman myös muiden ympäristötutkimusta harrastavien tieteiden kysymyksenasetteluihin ja ongelmanratkaisuihin.” Vastaukseni näyttää siltä, että filosofia on innokas apulainen, joka jättää kysymyksenasettelut ja ongelmanratkaisut muille. Jälkikäteen ajatellen tämä ei pidä paikkansa, sillä filosofisessa ympäristötutkimuksessa on vahvasti omanlaistaan kysymyksenasettelua, jossa ympäristökeskustelu kietoutuu yleisempään filosofiseen keskusteluun. Esimerkiksi omassa väitöskirjassani pyrin myös puhuttelemaan niitä, joita ensisijaisesti kiinnostaa omistamisen filosofia ilman ympäristöolottuvuutta. Kenties filosofiassa on myös omintakeista ratkaisujen etsimistä ympäristöongelmiin, mutta abstrakteihin kysymyksiin keskittyvänä tieteenalana yhteys käytäntöön on juuri niin vahva kuin teorian ja käytännön välillä on.

Kirjoitin myös: ”Tämän kirjoittajan aktiivisuus YHYSissä juontaa juurensa lukuisista kontingenteista seikoista ja siitä, että tutkimuksen tekeminen edellyttää tieteelliseen yhteisöön kuulumista.” Ehkä tämä on edellistä viisaampi toteamus – ja monet perusteet ovat jo tulleet esille tässäkin katsauksessa. YHYS on tärkeä foorumi myös filosofiaa tutkiville.

Vuosien varrella monet filosofit ovat osallistuneet YHYSin toimintaan johtokunnassa, erilaisten seminaarien ja syyskollokvion järjestämisessä. Vaikka filosofian tohtoriopiskelijoiden tärkein kohtaamispaikka on Suomen Filosofisen Yhdistyksen toiminta ja filosofian valtakunnallisen tohtorikoulun perintönä yhä elävä tohtoriverkosto ja sen järjestämät vuosittaiset tohtorikonferenssit, filosofien osal-

listuminen YHYS-toimintaan on toiminut tärkeänä verkottumisen areenana. Tämä merkitys korostuu erityisesti monitieteisten, laaja-alaisten tutkimushankkeiden aikana. Filosofit ovat osallistuneet esimerkiksi strategisen neuvoston rahoittamiin STN-hankkeisiin. Näistä tiedän mainita Lauri Lahikaisen luovaa sopeutumista viheliäisiin ekososiaalisiin murroksiin perehtyvässä WISE-hankkeessa, Teea Kortetmäen reilua ruokamurrosta tutkivassa JustFood-hankkeessa, Simo Kyllösen, Eerik Lagerpetzin ja Markku Oksasen demokratiaa ja pitkän aikavälin päätöksentekoa koskevassa PALO-hankkeessa (ks. Oksanen & Vogt 2023), Helena Siiven ja Polaris Koin käyttäytymisen ohjaamista tuuppa-

---

Sosiaaliset ja poliittiset erimielisydet eivät muotoudu moraalin kielelle eivätkä moraaliseksi erimielisyyksiksi.

---

usten avulla valottavassa *Climate Nudge* -hankkeessa sekä Corinna Casin kasvipohjaisten raaka-aineiden käyttöä tutkivassa *ValueBioMat*-hankkeessa.

Sen sijaan esimerkiksi valtiolliset tutkimuslaitokset eivät ole vielä tiettävästi avanneet oviaan filosofoille. Sama koskee tieteellisistä asiantuntijoista koostuvia kestävyys-, ilmasto- ja luontopaneeleita. Välillä näyttää siltä, että ikään kuin ympäristökysymyksissä ei olisi eettisiä ja yhteiskuntafilosofisia ulottuvuuksia. Siten ei myöskään tarvittaisi eettistä asiantuntemusta virallisiin asiantuntijaelimiin. Sosiaaliset ja poliittiset erimielisydet eivät muotoudu moraalin kielelle eivätkä moraaliseksi erimielisyyksiksi. Vallitseva ymmärrys ympäristöllisestä asiantuntijuudesta ja kysymysten luonteesta poikkeaa tässä suhteessa merkittävästi esimerkiksi terveystieteellisestä toiminnasta ja moraalikysymysten hahmottamisesta. Niissä ympäristöpaneeleja vastaaviin valtakunnallisiin ja alueellisiin toimielimiin nimitetään eettisiä asiantuntijoita rutiininomaisesti ja lakisääteisesti. Ehkäpä tärkein itseäni nuoremman filosofisukupolven tavoite voisi olla päästä entistä kiinteämmin mukaan tiedeneuvontatoimintaan ja vahvistaa ymmärrystä eläinten, kasvien ja luonnonjärjestelmien kohtelun eettisistä ulottuvuuksista. Tällöin myös annetaan julkinen tunnustus

filosofisen työn merkitykselle. Kun 1990-luvulla oltiin luomassa monitieteisiä tutkimushankkeita, eräs tutkimusrahoituksen vaikuttaja totesi biodiversiteettiohjelmasta koskevassa haastattelussa, ettei tarkoituksena ole rahoittaa mitään ”ekofilosofiaa”. Tutkimusjohtaja saattoi viitata Suomessa useampaan otteeseen vierailleeseen Henryk Skolimovskiin ja hänen *New Age* -henkiseen teokseensa *Ekofilosofia* (suom. 1984), joka väritti osaltaan yleisempää käsitystä filosofisesta ympäristötutkimuksesta. Filosofeilta toki toivotaan jatkuvasti puheenvuoroja ”ekofilosofisista” aiheista kuten ihmisen ja luonnon välisestä suhteesta tai luonnon arvoista tai mikseipä luontoelämyksistä ja henkisydestä, ylipäänsä sellaisista kysymyksistä, joihin tiede ei tarjoa vastauksia tai joita tutkijat eivät halua käsitellä. Ekspertiisiin nojaavat puolihallinnolliset tehtävät ja kuriton, mielikuvituksellinen ja filosofian perinteisiin nojaava kriittinen pohdiskelu suurta yleisöä kiinnostavista kysymyksistä eivät tietystikään sulje toisiansa pois vaan voivat olla hedelmällisessä vuorovaikutuksessa keskenään.

KIRJALLISUUS

- AALTOLA, E.** (2004) *Eläinten moraalinen arvo*. Vastapaino, Tampere.
- ARIANSEN, P.** (1992) *Miljöfilosofi*. Universitetsförlaget, Oslo.
- HAAPALA, A. & OKSANEN, M. (TOIM.)** (2000) *Arvot ja luonnon arvottaminen*. Gaudeamus, Helsinki.
- HAILA, Y.** (2000) Arvon vastustamaton viehätys. *Tiede & edistys*, 25(3) 237–241. <https://doi.org/10.51809/te.104627>
- HEINONEN, J. & KUUSI, O. (TOIM.)** (1997) *Ekologinen humanismi*. Otava, Helsinki.
- HELSINGIN SANOMAT** (1990) *Ekofilosofia vetää yleisöä*. 19.10.1990. <https://www.hs.fi/suomi/art-2000003020256.html> 23.5.2024
- HELSINGIN SANOMAT** (2000) *Miten luonnon arvo mitataan?* 15.7.2000. <https://www.hs.fi/tiede/art-2000003897389.html> 23.5.2024
- HÄYRY, M.** (2022) *Roles of Justice in Bioethics*. Cambridge University Press, Cambridge.
- KORTETMÄKI, T., LAITINEN, A. JA YRJÖNSUURI, M. (TOIM.)** (2013) *Ajatuksia ilmastoetiikasta*. SoPhi, Jyväskylä. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5279-2>
- KYLLÖNEN, S. & OKSANEN, M. (TOIM.)** (2020) *Ilmastonmuutos ja filosofia*. Gaudeamus, Helsinki.
- LINDBERG, S.** (2023) *From Technological Humanity to Bio-technical Existence*. SUNY Press, Albany.
- MOORE, S. & ROBERTS, A.** (2022) *The Rise of Ecofascism*. Polity Press, Cambridge.
- OKSANEN, M.** (1994) *Luonto ja moraaliset arvot*. Teoksessa Vilkkka, L. (toim.) *Tiede ja ympäristöongelmat*. Ympäristötutkimuksen filosofiaa 45–70. Yliopistopaino, Helsinki.
- OKSANEN, M.** (2010) *Tieni ympäristöfilosofiassa*. Teoksessa Roinila, M. (toim.) *Miten meistä tuli filosofian tohtoreita* 313–318. Suomen Filosofinen Yhdistys, Helsinki.
- OKSANEN, M.** (2011) *Onko luonnon itseisarvo perusta suojelulle?* Teoksessa Jari Niemelä ym. (toim.) *Ihminen ja ympäristö* 83–87. Gaudeamus, Helsinki.
- OKSANEN, M.** (2012) *Ympäristöetiikan perusteet*. Gaudeamus, Helsinki.
- OKSANEN, M. & RAUHALA-HAYES, M. (TOIM.)** (1997) *Ympäristöfilosofia*. Kirjoituksia ympäristönsuojelun eettisistä perusteista. Gaudeamus, Helsinki.
- OKSANEN, M. & SIIPI, H. (TOIM.)** (2014) *The Ethics of Animal Re-creation and Modification – Reviving, Rewilding, Restoring*. Palgrave MacMillan, Basingstoke.
- OKSANEN, M. & VOGT, H. (TOIM.)** (2023) *Huomisen huomaava demokratia*. Vastapaino, Tampere.
- O'NEILL, J.** (1997) *Itseisarvon lajit*. [Varieties of Intrinsic Value] Käännös Sajama, S. Teoksessa Oksanen, M. & Rauhala-Hayes, M. (toim.) *Ympäristöfilosofia*. Kirjoituksia ympäristönsuojelun eettisistä perusteista 266–281. Gaudeamus, Helsinki.
- PALOHEIMO, E.** (1989) *Maan tie*. WSOY, Helsinki.
- PIETARINEN, J.** (2001) *Eikö Haila anna arvoa arvoille?* *Tiede & edistys*, 26(1). <https://doi.org/10.51809/te.104645>
- SEPÄNMAA, Y.** (2023) *Ympäristöetiikan tulevaisuus & esteettinen ympäristösivistys: Elämäni esteetikkona*. Suomen Estetiikan Seura, Helsinki. <https://doi.org/10.31885/9789515182821>
- SKOLIMOWSKI, H.** (1984) *Ekofilosofia*. [Eco-Philosophy] Käännös Nieminen, T. Kirjayhtymä, Helsinki.
- TAYLOR, P. W.** (1961) *Normative Discourse*. Prentice-Hall, Englewood Cliffs.
- VILKKA, L.** (1993) *Ympäristöetiikka*. Yliopistopaino, Helsinki.
- VILKKA, L.** (1996) *Eläinten tietoisuus ja oikeudet*. Yliopistopaino, Helsinki.
- VON WRIGHT, G. H.** (1987) *Tiede ja ihmisjärki*. [Vetenskapen och förnuftet] Käännös Leikola, A. Otava, Helsinki.
- VON WRIGHT, G. H.** (2001) *Hyvän muunnelmat*. [The Varieties of Goodness.] Käännös Oittinen, V. Otava, Helsinki.
- VON WRIGHT, G. H.** (2002) *Elämäni niin kuin sen muistan*. [Mitt liv som jag minns det] Käännös Kuuranne, I. Otava, Helsinki.
- VÄYRYNEN, K.** (2006) *Ympäristöfilosofian historia: Maaäitmyytistä Marxiin*. niin & näin kirjat, Tampere.